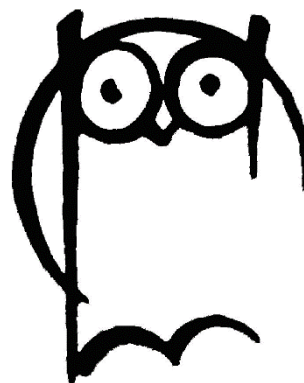

Debreceni Egyetem

Műszaki Kar

Építésmérnöki tanszék

Kortárs lakóházaink hagyományőrzése

Készítette: **Vincze Csaba** építésmérnök hallgató

Belső konzulens:	Szentirmai Tamás DLA
Tanszékvezető:	Prof. Puhl Antal DLA

Debrecen

2015.

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés	2.
2.	Vizsgálandó kortárs lakóházak sematikus ismertetése	3.
3.	Kortárs és hagyományos jegyek összevetése, elemzése	
3.1.	Tömegformálás	4-11.
3.2.	Homlokzati kialakítás	12-18.
3.3.	Anyaghasználat, felületképzés	19-23.
3.4.	Rövid életmód-bemutató	24-26.
3.5.	Helyiségek tájolása, prioritása, alaprajzi változások	26-33.
3.6.	Bútorzat, belsőépítészeti elemzése	34-37.
4.	Építés egykor és ma	38-39.
5.	Végző konklúzió levonása	40.
6.	Felhasznált irodalom és Ábragyűjtemény	41-47.

1. Bevezetés

Dolgozatom célja többek közt bemutatni, illetve bizonyítani népi építészetünk hatását kortárs építészeink munkásságára. Hiszen mint ahogy más népeknek, nekünk sem szabad figyelmen kívül hagynunk ősünk évszázadok során kitapasztalt fortélyait, praktikáit, ugyanakkor fel kell zárkóznunk korunk igényeihez, melyek mellett egyre nehezebbnek tűnik a népi értékek felidézése, megőrzése. Pedig nem az, csak meg kell értenünk a megoldások miértjét és másolást mellőzve összevetnünk napjaink követelményeivel.

Kutatásom során igyekszem olyan utat mutatni, amely a már-már feledésbe merülő hagyományos építészet köveivel van kirakva, mégis a jövőbe, a megfelelő eszköztárak adaptálásával a fenntartható és az emberközeli lakóházak irányába mutat.

A teljesség igénye nélkül szánok bemutatásra több hazai példát napjaink magas építészeti színvonalat képviselő családi házai közül, melyekből kiemelem a hagyományra utaló vagy épp attól elrugaskodó részleteket, majd saját meglátásom szerint bírálom azok létjogosultságát. Hagyományos építészetünk legfőbb erénye higgadtság és a beilleszkedni vágyás. E két jellemvonás és a megannyi tapasztalat egyszerű, ám kifogásolhatatlan megoldásokat eredményezett, melyek kapcsán joggal beszélhetünk „józan paraszti ésről”, egyszerűen józanságról. Az akkori igények csupán a legfontosabb tényezőkre szűkültek és a média sem kísértette a társadalmat más népek mai agresszióval történő, esztelen utánzására. Nyilvánvaló, hogy nem állt rendelkezésre napjaink technikai háttere, viszont elhamarkodott lenne silány minőségről beszélnünk, hisz az otthonok túlnyomó többségét annak leendő lakói, rokonságuk esetleg közeli barátai irigylésre méltó precízséggel építették. A következő példákon igyekszem bemutatni, miként fordítható előnyvé a kevés. A kevés technológia, a kevés kitűnni vágyás és a kevés igény.

2. Vizsgálandó kortárs lakóházak sematikus ismertetése

Éghajlati adottságaink miatt népi építészetünk 35-45°-os meredekségű magastetővel rendelkező, többnyire oromfalas épületeket eredményezett. Kortárs építészetünk tömegformálása már jóval kötetlenebb, az összevethetőség érdekében azonban kutatásom sorai ház-archetípusú épületekből szólnak majd.

Belőlük kiragadott, pozitív vagy negatív részleteket állítok szembe a népi építészetben alkalmazott megoldásokkal úgy, hogy azok konkrét példáira egyes esetekben csak tájegység-szinten hivatkozom. Beválogatásuk néhány egyszerű szempont alapján történt; olyan kortárs lakóházakat kerestem, melyek kielégítik egy XXI. századi család minden igényét miközben akarva vagy akaratlanul a hagyomány jegyeivel, praktikáival válnak élhetőbbé.

3. Kortárs és hagyományos jegyek összevetése, elemzése

3.1. Tömegformálás

Míg a népi építészet főként a rendelkezésre álló építőanyagok miatt tömegformálás terén jelentősen le volt korlátozva, napjaink építészei már sokkal szabadabb kézzel tervezhetnek. Az effajta kötetlenség igenis szükségszerű már lakóház léptékben is, mivel jelentősen megváltoztak lakhatási igényeink, szokásaink.

Szemléltetésképp egy Paks külterületén álló házat mutatok (3.), melynek tervei Balázs Mihály és Somogyi-Soma Katalin munkáját dicsérik. A bemutatottak közül e tömeg léptékében szembefordul a népivel, átszakítja az előbbieken említett korlátokat, miközben arányaival, nyeregtetőjével felidézi a múlt hangulatát. Utóbbi alacsony hajlásszöge és 90 fokkal elforgatott gerince új irányba mutat, hisz a telepítési szokásokkal ellentétben, ez esetben a tetőgerinc a terep lejtésével párhuzamos. Ezt az alacsony hajlásszögnek köszönhetően nemcsak hogy nem érezzük szokatlannak, olyan a ház, mintha maga is a lankákból nőne, s azokat finoman folytatná. Oldalarányaiban hasonlóságot mutat a háromosztatú parasztházakkal (2.), viszont ez a párhuzam kevésbé szembetűnő a hossz tengelyre merőleges tetőgerinc miatt(1.). Ez a változtatás új arculatot ad a déli, tornácos megnyitásának is, melynek köszönhetően kedvező terepkapcsolatot tudhat magának az épület.

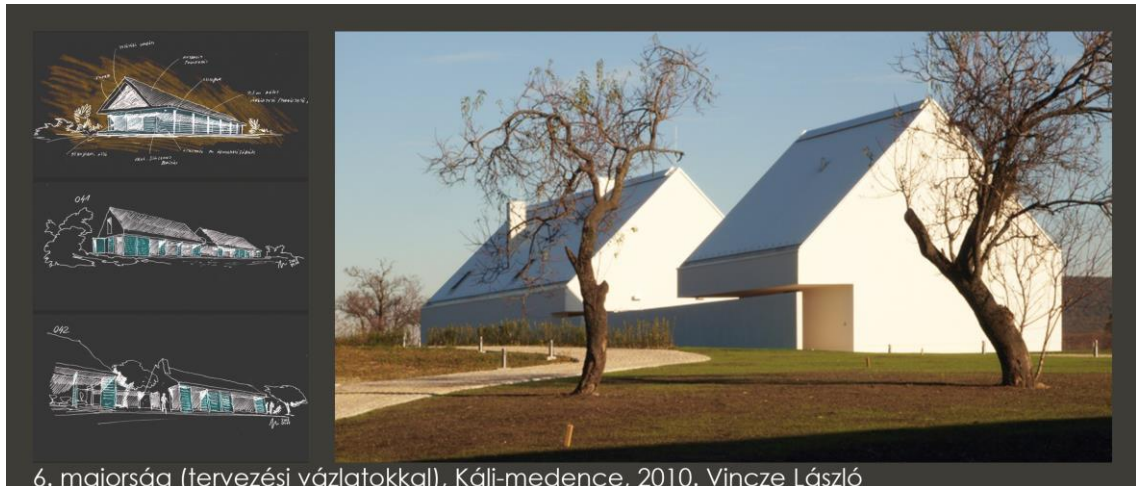

Földes László és Sónicz Péter Pilisborosjenőre tervezett háza (4.) tetőformáját tekintve nem szakad el a hagyománytól, akár dőlésszögét, akár a tömeghez mért helyzetét vizsgáljuk. Ugyanez elmondható szélességi-magassági arányáról (5.), viszont erősen meghatározó hosszúságáról és néhol rendezetlen, hatalmas tömeg-áttöréseiről aligha. Utóbbi gesztusok sokkal inkább tükrözik a mai építéstechnikát. Több szempontból is megkérdőjelezhető az egyébként elegáns nyújtás létjogosultsága. Kicsit erőltetett ideának érzem, mely alaposan rányomja bélyegét az alaprajzi elrendezhetőségre, valamint elterülő tömege ellentmond a hagyomány kompakt, gazdaságos tömegformálásának. Ezt a szembenállást ellensúlyozza az épület és a táj viszonya. A már említett, szintén népiként ható nyeregvető gerince és egyben a ház hossz tengelye a terep lejtésére merőleges, itt a tömeg „kicsúszik” a tájból.

A múlttal szembeni kontrasztot csökkentve eljutunk Vincze László Balaton-felvidékre tervezett majorságához (6.), mely annak ellenére, hogy külföldi előképből indul ki, léptékében és tömegformálásában is rendkívüli módon azonosul az egykori, népünk értékeiket felsorakoztató nemesi birtokokkal. Utánzásról persze koránt sem beszélhetünk. A mai szerkezetek által lehetővé tett alátámasztások nélküli veranda-szerű gesztusok, a hatalmas megnyitások és a végtelenségig letisztult formavilág kétségkívül egy új szemléletet hordoz magában. Az egymástól elkülönülő két tömeget az

azonos szélességi-magassági arány, valamint a két egyforma nyeregtetőt tudat alatt összekötő gerincvonal teszi egységessé. A viszonylag sík terepre helyezett, gyönyörű panorámával körülölelt, szabadon álló együttes telepítésénél az építész az egykori épületek elhelyezését, tájolását vette alapul, mellyel szintén a népi építészet előtt tisztelig.

6. majorság (tervezési vázlatokkal), Káli-medence, 2010. Vincze László

Az utóbbi évtizedek városorientáltsága egyre inkább kezd alábbhagyni, aki teheti, visszavonul a természetbe vagy annak közelébe. Ennek oka azonban koránt sem összekeverendő a tanyák falvakon kívüli telepítésével, mivel nem mezőgazdasági vagy állattartási, inkább csak esztétikai, lélekegészségi szerepet töltenek be ezek a telepítések. További differenciaként említhető meg, hogy a mára már fejlett közlekedési eszközök elérhetőségével nem alakul ki olyasfajta elszeparáltság a településektől, mint az egykori, önellátó tanyavilág esetében. Mindezek alapjául az imént szemléltetett épületek szolgálnak, hisz mindegyikük egy hozzá közeli településszöveten kívül esik, mégsem tehetünk különbséget lakhatási igények tekintetében a természetbe visszavonult vagy a város lakóinak igényei között. Az imént megemlített, külterületen való letelepedés másik, napjainkban egyre aktuálisabb oka az anyagi helyzet. Egy adott város infrastruktúrájából kieső területeken lényegesen kedvezőbb árfekvésűek az építési telkek, esetleg zártkertek, melyek az alacsony beépíthetőség miatt leginkább kisebb nyaralóknak,

hétvégi házaknak adnak helyet, viszont gondos tervezéssel remekül működő otthonok alakíthatóak ki a lehetőségekkel azonosulni tudó fiatalság számára.

Hogy előző állításom alapot nyerjen, szeretnék bemutatni egy a mai tévhitet, (miszerint egy gazdaságos és minőségi ház építése mindenképp aránytalanul nagy anyagi vonzattal jár) meghazudtoló építményt. A Bártfai-Szabó házaspár példaértékű otthonát (7.), mely léptékével és tömegformálásával kétség kívül emlékeztet nagyapáink józan építészetére. Ezt alátámasztják a tömeg arányai, a tető formálása és az egyre inkább feledésbe merülő vízcsendesítőre való utalás. Nem másolásról van itt szó, sokkal inkább átgondoltságról, melynek során az építésszek nem határolódnak el a hagyomány adta praktikáktól, ugyanakkor ügyesen és szinte észrevétlenül integrálják korunk anyagait, technikáit. Pozitívumként hozható fel az a következetesség (8.) is, mellyel a család bővülése esetén a tömeg sokrétű bővítésére, majd annak eredeti állapotára való visszaállítására gondoltak.

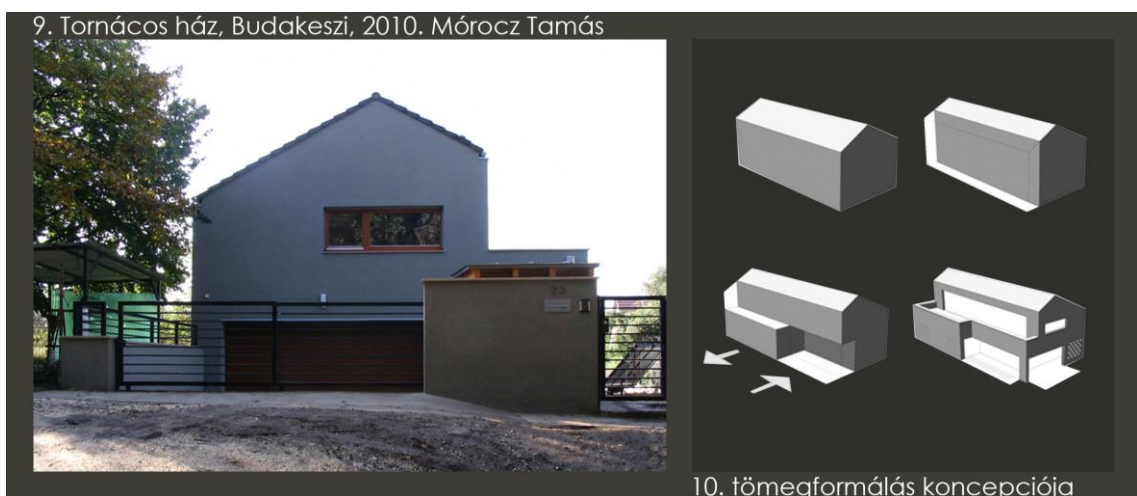

Az eddigiekben csupán településen kívüli területeken, szabadon álló házakról esett szó. Ezekben a helyzetekben lehullik a városképbe való illeszkedés okozta kötöttség a tervező kezéről, ami nem jelent teljes szabadságot számára. Hisz nem elég a legkedvezőbb égtáj vagy kilátás felé orientálnia az épületet, úgy kell a tájhoz hozzáadnia az adott

tömeget, hogy az semmiképp ne érződjön drasztikus területelvételnek. Az említett, jól átgondolt épületek bár korántsem azonos léptéket képviselnek, mégsem mondhatók tájidegen beavatkozásnak, sőt. Tömegformálásukkal, anyaghasználatukkal és apró részleteikkel igenis beleillenek az őket körülölelő természetes környezetbe.

Egészen más viselkedést kíván meg egy épített környezethez való igazodás. A kötöttebb beépítés akár könnyítheti is a telepítést, de a környező tömegekhez, az utcaképbe való illeszkedés vagy épp kitűnés optimalizálása anélkül, hogy a végeredmény zavart keltsen vagy épp a fennálló káoszt fokozza, rendkívüli érzékenységet kíván.

Mórocz Tamás Budakeszin megvalósult épülete (9.) az építész elmondása szerint is népi gyökerekhez kíván visszanyúlni. Az ott még ma is jelen lévő épületek arányait veszi át azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy felszín fölötti tömege immáron két lakószintet foglal magába, melyek mindegyike a ház-formát megcsonkoló kímetszésekkel (10.) mutat valami új helyett inkább népit. Az egyébként kétszeresen szimmetrikus tömeg ezáltal válik érdekessé, hisz tetőgerince eredeti helyén maradt, így az oltalmat biztosító nyeregterítő aszimmetrikus geometriát vesz fel.

Ez a fajta megoldás egyben kedvező az adott telepítés esetében. Hisz a már épített környezetben, északi telekhatáron elhelyezett ház ezáltal

impresszív déli benapozást kap, melyet a jelentős oldalkertnek köszönhetően sem most, sem a későbbiekben nem befolyásol majd zavaró tényező. Az imént leírtak tehát egyértelműsítik, hogy ez a ház – szomszédjaival ellentétben- már tömegképzésében is a népi építészetet idézi fel. Bár a már ott álló házak közé kellett beilleszkednie, nem azonosul velük, nem hódol be az őt körülvevő „kocka” és különféle típusházaknak (12), higgadt jelenlétével pozitívan hat az utcaképre (11).

Kortárs építészetünk új épületek mellett a már meglévő épületek felújításában is megnyilvánulhat. Számos régi, vernakuláris értékekben bővelkedő épület átértelmezése vezethet megnyerő végeredményhez.

Ezek egyike Kovács Zoltán tervezői készségét dicséri. Az eredeti, „L” alakú tömeg meghatározó eleme a tornácos hosszház. Az ezt lefedő nyeregtető leköveti a tömeg szögtörését, mely az egykor mezővárosokban előforduló, utca vonalával párhuzamos gerincű tetőszakaszt eredményez. A projekt, mint a felújítások jelentős része, előtérbe helyezte a gazdaságosságot, így a jó állapotú tartószerkezetek tekintetében jelentős változás nem történt. A régi (13.) és a megújult (14.) tömeg egészen az eresz vonaláig közel azonosnak mondható. Bár a tornác jobban meg lett nyitva, sőt, ki is szélesedett, a külső főfalak síkja nem módosult. A lakóház egykori, utcafronti –utcára merőleges gerincű- nyeregtetője teljesen eltűnt, azt

felváltotta a verandát is lefedő, jellegzetes alföldi szerkesztésű, újraépített tetőszerkezet. Az immáron oromfalas ház, és a mellette lapostetővel fedett, „megmentett” épületrész teljesen új utcai képet kölcsönöz az Alsónémedi háznak. A toldaléknak tűnő utcafronti kubus azonban nem az egyetlen modern gesztus az építészről. Erre a tömegre finoman reagál egy apró, tetősíkból kibukkanó doboz a lakótömb nyugati végén.

E párbeszédnek köszönhetően korántsem tűnik kényszermegoldásnak az egykori, tetőtől megfosztott tömeg lezárása. Bármilyen furcsán is hangzik, a tárgyalt épület beépítéséhez igazodnak szomszédjai. A végeredményt nézve előfordulhat, hogy feledésbe merül az építés ideje, mely biztosan az utcakép (15-16.) lecserélődése előtt volt. Ebből is adódik a tipikus hosszirányú, előkert nélküli telepítés, mely csak a telek déli oldalán hagy oldalkertet, és amely a telek vége felé, az egyre kisebb tömegeknek köszönhetően szélesedik.

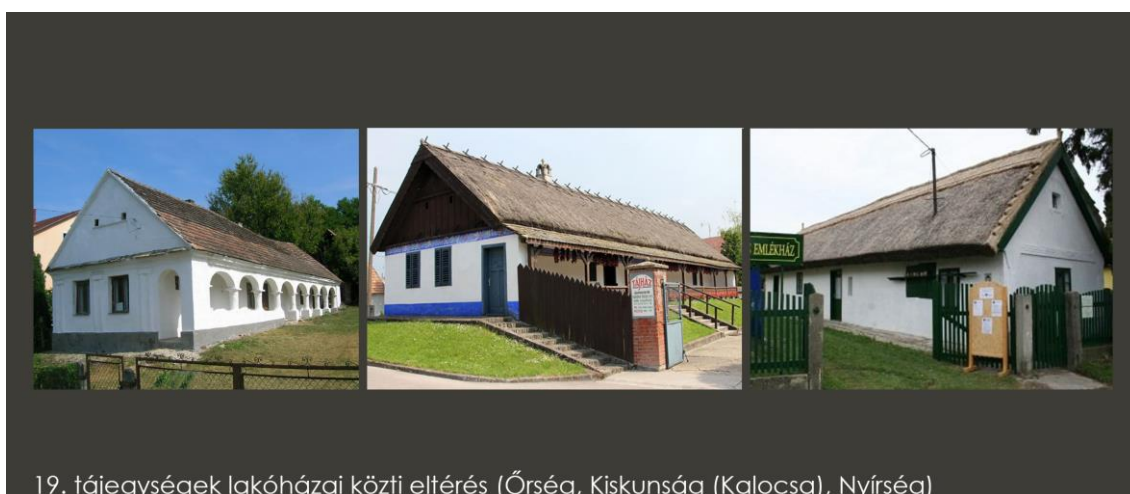
Eddigiekben szinte mindegyik tárgyalt épülettömeg valamilyen formában visszavezethető volt a hagyományos arányokhoz. Fontos azonban, hogy megfontoltságot nem feltétlenül tömegformálási hasonlóságok, arányok használata tükrözhet. Perbálon ugyanis felépült egy otthon (17-18.), melynek tömege bár elhagyja a megszokott eszméket, gazdaságosságával és szerény jelenlétével szembefordul a hagyományos értékeket elutasító épületekkel. Talán alaptalan kijelentés lenne, hogy szándékosan, mégis akad egy kiharapás, mely valami tornácszerűt sejtet. A tömzsi, két szintes tömeg minden egyes sarka eltér a derékszögtől, melyből egy szintén nem hétköznapi tetőforma adódik. A nyugatról induló, ferde gerincű, aszimmetrikus nyeregtető keleten „szabálytalan” kontyolásban ér véget. A tervező, ifj. Benczúr László mintha kényszeresen el akart volna szakadni attól, amerre a családi házak építészete napjainkban tart. Mindezt úgy tette, hogy a vernakuláris eszköztárak adaptálását is minimalizálta. Hogy a kitűnni vágyás hajtotta-e, nem tudni, ám még ha diszkréten is, sikerült neki. Hagyományos építészeti jegyekben nem bővelkedik a tömeg, viszont az önmagukban zavaró gesztusok egy tiszta egységet alkotnak. Ez az, amiért egyszerre tűnhet vonzóvá és talán nehezen befogadhatóvá, valamint ez segíti ahhoz, hogy görbe tükröt állítson a népi jegyeket helytelenül alkalmazó lakóházak elé.

17-18. családi ház, Perbál, 2010. ifj. Benczúr László

3.2. Homlokzati kialakítás

A rohamosan fejlődő szerkezeteknek és rögzítéstechnikának köszönhetően szinte teljesen eltűntek azok a kötöttségek, melyek a régiókba való kategorizálást segítették. Gondolok itt elsősorban a teherhordó és térelhatároló szerkezetekre. Hiszen ezek már az anyagokkal való öltöztetés előtt arculatot adnak a háznak. A homlokzati megnyitásoknak már csak az ízlés és a pénztárca szab határt. Ebből adódik, hogy kortárs épületeink már nem feltétlenül sorolhatók tájegységekhez, valamint szerteágazó homlokzati képeik folytán sokszínűbb palettát eredményeznek, mint a népi megoldások (19.).

19. tájegységek lakóházai közti eltérés (Őrség, Kiskunság (Kalocsa), Nyírség)

Míg egykor a nehézkesen kiváltható viszonylag kis nyílások hidegebb évszakokban a ház gyenge pontjai voltak, ma már teljesen más a helyzet. A modern, gyakran a falszerkezeteknél jobb hőtechnikai paraméterekkel bíró tok- és üvegszerkezetek mindamelllett hogy hatalmas fénybeeresztő felületeikkel növelni képesek a komfortérzetet, elhelyezésük és beépítési módjuk variálhatóságával nagy mértékben befolyásolják a ház arculatát.

Remekül szemléltetik ezt a már nemzetközileg Long brick house (20.) néven ismert épület bravúrosan elszórt nyílásai, melyek játékosan reagálnak a terep lejtésére miközben egyfajta rendszert is visznek a belső terek berendezésébe. Ez a randomitás szemben áll a hagyományos

elvekkel (21.) és annak technikáival. Ezt a homlokzatra ragasztott téglaburkolat kiosztásán a legszembetűnőbb, különösen ha a szemlélő ismeri a falazási alapelveket. Talán ezért fordul elő oly ritkán hazánkban, ami nem róható fel negatívumként, hiszen ésszerűbb nyíláskiosztással sokkal inkább hasznosíthatók a belső terek, falfelületek.

Ezt kihasználva általában valamelyik hosszhomlokzat kerül nagymértékű megnyitásra, - a racionális telepítésből adódóan - leggyakrabban a déli, dél-nyugati. Ősidők óta nagy hangsúlyt fordítunk a nap éltető fényére és melegére, ami az általában érintetlen északi homlokzatokon és településeink rendezésén is jól megfigyelhető.

Ezt a vonalat viszi tovább Mórocz Tamás tornácos háza, mely beépítéséből és tájolásából adódóan szinte érintetlen északi és határozott, megnyitásokkal, falakkal szinte csak keretezett déli homlokzattal rendelkezik (10.). Az ilyesfajta megoldás persze nem jelenti az egyes helyiségek természetes fénytől való megvonását. A délre orientált fő rendeltetésű terek körüli téregységek bevilágítására, esetleg manuális szellőztetésére a tető síkján elhelyezett nyílászárók nyújtanak opciót. Amellett, hogy jobban bútorozható lett ezáltal az emeleti közlekedő, a szomszéd privát zónáján sem esett csorba, hisz a portájára való rálátás kiküszöbölésre került.

Természetesen a keleti és nyugati benapozás is előnyös, így kár lenne ezeket nem hasznosítani akár a hálók, akár a nappalik esetében.

Nyílászárók tekintetében nem elhanyagolható lehetőség továbbá a beépítési sík, a külső oldali párkányképzés vagy annak teljes mértékű elhagyása. Műszaki és energetikai szempontokon felül egy erős építészeti szándék is befolyásolhatja az erről való döntést. Ha robosztus, várszerű építmény létrehozása a cél, érdemes a nyílásokat minél kisebbre, de semmiképp nem szélesre tervezni, valamint visszahúznunk azokat a fal külső síkjától, ezzel is hangsúlyozva a falvastagságot.

Ez a szándék kisebb-nagyobb ellentmondásokkal megfigyelhető Balázs Mihály paksi házában. Ott ugyanis három esetet kivéve vertikálitást hangsúlyozó nyílásokkal találkozunk. Az első, amit talán nem is kellene számba venni, a garázs kapuja. A szükséges méretek betartása miatt erőltetett lenne felfelé nyújtani, esetleg más nyílásokkal összevonni. A másik kettő egy párt alkot, mivel mindegyikük a nappali-étkező mag területére esik. Konceptcionálisan érthető a páros megnyitás, viszont a két homlokzat nem ugyanazt a hatást hivatott sejtetni. Épp ezért az északi kőfalon kissé idegennek tűnik a hosszanti, nyújtott nyílás. (22.)

A teherhordó és üvegszerkezetek innovációja folytán egyre nagyobb felületeken engedünk be napfényt, ami csak megfelelő szabályozhatóság mellett válik a komfortérzet javára. Ez pedig a különféle árnyékoló szerkezetek (24.) alkalmazásával jöhet létre, melyek igénytől függően lehetnek szinte észrevétlenek vagy akár markánsan megjelenő

homlokzati elemek. Ezek mindegyikére találunk számos példát, de a legelterjedtebb a rejtett, avagy a homlokzaton kevésbé látszó árnyékolókkal. Természetesen megoldható a beltéri oldalon való elhelyezés is, de az a szoláris felmelegedés ellen kevésbé véd, nagyobb hatásfokot produkál ugyanezen rendszerek vakolat vagy homlokzatburkolat mögötti kialakítása. Ez esetben elengedhetetlen a viszonylag mély káva, nem úgy mint a látszó, nyitható vagy fix árnyékolók alkalmazásánál, mivel azok az épülethomlokzat síkja elé nyílnak. Utóbbi opció az egyedüli, amely úgy nyújt védelmet a nyári felmelegedés ellen, hogy közben nem befolyásolja a nyílászáró beépíthetőségét és nem utolsó sorban vagyonvédelmi szempontoknak is kedvez.

Többek között a fix árnyékolók funkcióját is betöltő, tradicionális motívumunk a tornác. Adaptálása a kortárs építészeket gyakorta inspirálja, melynek folytán az elmúlt évtizedek épületei közül számos példaértékű újragondolást találunk hazánk architektúrájában. Az eredetiekhez képest sokkal nagyobb megnyitásokat alkalmazunk, az alátámasztások közti mellvédfalak szinte teljesen feledésbe merültek, de ugyanebbe az irányba tartanak maguk az egyre ritkábban kiosztott pillérek, oszlopok, melyet a jóval nagyobb fesztávot áthidaló gerendák tesznek lehetővé.

Átértelmezését, intenzívebb kihasználását nagyszerűen szemlélteti az az épületfelújítás, melyet már korábban említettem Kovács Zoltán épülete kapcsán. Itt ugyanis a mellvédfalakat elhagyva, az alátámasztásokat áthelyezve, azok számát csökkentve öltött teljesen új arculatot a ház ezen része. A legtalálóbbs kifejezés, amivel jellemezhető ez az újjászűletés; a megnyitás (25-26). Bár a határoló falak sűkja nem változott, a tornác felűli egy része kiváltásra került, elősegűtve ezzel a teljes falmagasságű üvegportálokkal való kikűnnyűtést. Az ily mértékben megnűvelt transzparens felűletek védelmét önmagában a tornác már nem képes ellátni, így az épűlet sűtűtre vakolt részeivel harmonizálű, porsűzűrt aluműnium zsaluziarendszer került beépűtésre valamennyi nyűlűs elű.

25-26. felűjűtűs elűtűti és utűnű állapűt, Alsűnűmedű, 2012. Kovács Zoltűn

Termésűzetesen nem csak rekonstrukciűk sorűn kap kitűntetett szerepet a tornác, melyre Nagykovűcsiban is találunk pűldűt (27-28.). Az acűl vűzszerkezetűű, fűval kombinűlt impozűns elűűtetűű hangulatos átmenetet képez a kert és a belűű terek kűzűt, mindamellett karaktert ad a hűzűnak, űm teljesen műshűgy viszonyul a tűmeghez, mint a hagyoműnyos (29.). Mind anyaghasznűlatában, mind megforműlűsában elkűlűnűl a tűmegtűűl, rátűtszerkezetnek tűűnik. Ez a modern, nagyvonalűű szerkesztűs azonban a nyűlűsok műretűéhez és kiosztűsűhoz korrektűn viszonyul (30.), ezűltal a hűz szerves részűvű vűlik.

Ugyanez a gesztus már nem olyan tiszta Mórocz Tamás házánál. Ő a földszinti, közös használatú terek elé húzott tömegrésszel oldja meg a tornác árnyékoló funkcióját (30.), ám e tömeg fölött jön létre a másik, privát használatú helyiségek előtt végigfutó terasz (31.), ami már egy fedetlen külső tér. Itt az árnyékolást a rejtett vízelvezetés következtében eresztűlnyúlás helyett a nyílászárók előtt lefutó vászon árnyékolók biztosítják, melyek az épületen sehol máshol nem fordulnak elő.

Dolgozatomban elsőként említett épületénél az árnyékolás és térelválasztás funkciója egyszerre érvényesül. A déli homlokzaton túlnyúló tető letámasztása nem néhány markánsan megjelenő pillérrel történik, hanem annál sokkal könnyedebb, ráadásul rejtett módon. Ugyanis a karcsú acél oszlopok (32.) egyben az előttük futó, vertikálisan kiosztott

lécezés háttérszerkezeteként is szolgálnak. Így ezeket csak a ritkított, transzparenciát és egyben árnyékolást kölcsönző határoló szerkezet (32*.) belső oldalán állva láthatjuk. Ezt a megnyilvánulást tornácnak nem, inkább arra való utalásnak nevezhetjük, mely a terepviszonyokhoz való igazodásával impozáns térélménnyel teszi élvezetessé össze a bejárathoz vezető utat. A pallóburkolat egyediségét fokozza, hogy csak a szülői háló ablakából enged zavartalan kilátást, ezzel is kiemelve a helyiség kitüntetett szerepét. Felérve a lakószintre ez a határoltság megszűnik és az ezáltal megnyitott fedett előtér teremti kapcsolatot a házzal és a burkolt terrasszal.

Más szemszögből mutatja be Vincze László ezt a praktikát. Megvalósult házának több homlokzatán visszaköszön a tornác motívum. Kortárssá ezeket a részleteket a melléképület körül elhagyott alátámasztások (33.), a rejtett ereszcatorna és a hatalmas, letisztult geometriájú vakolt felületek teszik. Maga a lakó funkciónak helyet adó tömeg esetében sokkal szolidabban nyilvánul meg a tornác adaptációja. Az alátámasztások ugyan pillérek helyett különböző szélességű falszakaszok formájában jelennek meg, a mögöttük futó közlekedő, mint örökség megjelenik. További érdekessége ennek a résznek, hogy az udvarról befutó, fa pallókkal burkolt folyosót lerekesztő árnyékolók harmonikaként a külső falsávok mögé rejthetőek, így csak zárt állapotukban engednek végigjárhatóságot ebben a kettős térben (34.).

3.3. Anyaghasználat, felületképzés

A tradicionális építészet homlokzati anyaghasználatát legtöbbször a falazat vagy épp a tetőszerkezet anyagára utalt, esetleg maga a teherhordó szerkezet látszott. A nedvességet kevésbé tűrő, mállékony falazóanyagokat, mint például a vályogot vagy a kezdeti égetett kerámiákat az időjárástól való védelem érdekében rendszerint vakolták. Így adódik tehát, hogy hazánkban főként a vakolat, hegyvidékeken a kő, valamint a fa volt a legjellemzőbb a homlokzatokon. Az építőanyagok technikai fejlődése révén az imént felsorolt építőelemek használata erősen visszaesett, ezeket ma már szinte csak burkolatként használjuk, így alkotva hagyományt idéző homlokzatokat. Ennyiben azonban nem merül ki a kortárs építészet számára elérhető burkolatok eszköztára. A ma már főként hőkezelt sávós vagy táblás faburkolatok mellett megjelentek a fémek különböző fajtái, valamint az ezeket ügyesen utánzó kompozitok, a finoman megmunkált vagy épp rusztikus kövek, kerámiák, a már-már futurisztikusan vékony falú betontáblák és az extrém méretű üvegtáblák is.

A felsoroltak nagy része anyagi, léptékbeli és illeszkedési okokból főként középületek, esetleg nagyobb volumenű villaépületek tervezése során kerül számításba. Az „átlag” családi léptékben a mai napig a vakolt felületek dominálnak, melyeket legtöbbször a sávós fa, a klinkertégla

esetleg mészkövek különböző fajtái egészítenek ki, váltanak fel. Ezek esztétikai szerepén kívül az időtállóság is mérvadó, hisz e tekintetben jelentős előnnyel bírnak a legújabb vakolatrendszerekkel szemben is, melyet anyagi vonzatuk is érzékeltet.

Bár ma már korántsem jelent problémát egyes anyagok beszerzése, szállítása, felhasználásuk valamilyen szinten még mindig tájegységekre bontható. Hisz az alföld családi házai napjainkban is főleg vakoltak, ragasztott, esetleg könnyű burkolatokkal ellátottak, melyekbe főként a sávós fát sorolhatjuk. Nem úgy, mint a hegyvidéki tájegységekben, ahol a tájhoz való illeszkedéshez rendszerint nehéz burkolatok, mint például a különböző kerámiák és mészkövek járulnak hozzá, melyeket szintén fával kombinálnak.

Utóbbira példaként szolgálhat a téглаépítészetről híres Balázs Mihály számos épülete. Többek közt a törökbálinti Huber-házán is megfigyelhetjük a szerelt téglaburkolat és a sávós fa összhangját (35.). E két burkolat meleg árnyalata miatt nem teremt nagy kontrasztot a felületek közt, valamint a nyílások körüli, vízszintes osztású sávós fa betétek könnyedebbé teszik az épület tömegét (36.).

35-36. Huber-ház, Törökbálint, 2001. Balázs Mihály, Jóföldi Szabolcs

Ugyanez a Pakson álló, tömegéhez képest kis nyílásoknak köszönhetően robosztusnak ható házról nem mondható el. Itt főként a bontott nagyméretű téгла dominál (37.), mely sokkal természetesebb hatást

kölcsönöz az épületnek. Könnyedebb érzést sugalló anyaghasználat csupán déli homlokzatán tapasztalható. Megjelenik a fehér nemesvakolat és a fa használata, mely utóbbi, részleges transzparenciájával egyfajta tornáchoz hasonló, árnyékoló megoldást eredményez. E két anyag könnyedségének és a nagy üvegfelületeknek köszönhetően még impozánsabb ez a megnyitás.

Annak ellenére, hogy rendszerint csak esztétikai szerepet nyilvánítnak a téglahomlokzatoknak, semmiképp sem szabad abba a hibába esnünk, hogy csupán burkolatként osztjuk ki elemeit. Épp úgy ügyelnünk kell a falazási, áthidalási szabályokra, mintha teherhordó falként funkcionálna, hisz csak így tud valóságosnak és nem csak egy álruhának hatni. Balázs Mihály ezt nagyon jól tudja, épp ezért téglafalai még átszellőztetett rétegrend esetén sincsenek eltartva a talajtól, azok be-, illetve kiszellőzését a függőleges fugák szabadon hagyásával teszi lehetővé. Falnyílások terén is hű marad a hagyományos technológiához, a függőlegesen rakott kiváltó-mezők alatt karcsú falnyílások találhatók, ám ez alól is van kivétel. Ez pedig az északon elhelyezett, sorolt nyílászárónak hagyott falnyílás. Ez az a pont, ahol leginkább szembetűnik, hogy a nagy fesztávot egy monolit háttér szerkezet hidalja át. Mégsem róható fel hibának ez a gesztus, hisz a megnyitás véleményem szerint többletet ad a házhoz, ráadásul a három sor élére állított téglával imitált áthidalással emlékeztet a hagyományos alapelvekre.

Népies anyaghasználattal Dévényi Tamás Sóskúton megépült háza (38.) is méltán büszkélkedhet, mégis csupán két anyag uralkodik, melyek közül a domináns fa szerteágazó alkalmazása tekinthető tradicionálisnak, a cink pedig kifejezetten kortársnak. Mindegyikük előfordul a homlokzaton és a tetőn is, ráadásul ugyanabban a formában. A korcolt lemez egyik felhasználási területe jelen esetben a túlnyúló ereszt fedése, mely több okból is említést érdemel. A falak síkján markánsan túlfutó tetőszerkezet ereszdeszkázat nélküli kialakítása önmagában is tradicionális hangulatot kölcsönöz (39.), az ereszcatorna szándékos elhagyása viszont a napjainkban egyik legritkábban előforduló, hagyományt idéző gesztus. Az anyagok közt lévő erős kontrasztot nem csak árnyalatuk, hanem az idő múlásához való viszonyuk adja. Míg a fazsindely (legyen szó a homlokzati, vagy a tető síkján elhelyezetttről) az idő múlásával fakul, öregszik, a korcolt fém ellenállóan viselkedik, ugyanolyan marad. Épp ezért érdemes figyelemmel kísérni a homlokzatok változásait. Hisz a most még árnyalatbeli különbséggel bíró fa egyre közelebb kerül a korát meghazudtoló sötét lemezekhez és a nagytáblás kávburkolatokhoz. Egyszerre teremődik egy monokróm összhang és egy időbeli szakadék az anyagok, a népi és a modern közt.

Vincze László házának letisztult tömegein uralkodó fehér szín főként a hatalmas vakolt felületek alkalmazásával jött létre, melyet egyéb, szimpla burkolatként megjelenő elemmel nem kívánt párosítani. Helyette kettős

funkciót társított a hatalmas, homlokzat elé gördülő sávos fa zsalugátereknek (40.). Mindamellett, hogy maradéktalanul betöltik az árnyékoló szerepet, karakteres elemeivé válnak a homlokzatnak, bizonyos értelemben homlokzatburkolatként is tekinthetünk rájuk. Nem ilyen markánsan, de szintén befolyásolják a ház arculatát a harmonikaszerűen csukló fa spaletták (41.). Ezek teljes összhangban vannak a nyílászárók fa takszerkezeteivel, valamint az épületek körüli, impozáns pallóburkolattal. A fehér hullámlemez fedés és a rejtett ereszkialakítás mind a tömegek plastikusságát fokozzák. A makulátlan formák lábazati tagolásának finom jelenléte ellenére még a hagyomány egyszerűségén is túl, a minimalizmus felé mutatnak.

Míg régen az aprólékos, gondosan megmunkált elemekkel tettek egyedivé egy-egy homlokzatot, manapság a nagy felületekben megnyilvánuló gesztusok hódítanak. Lehet itt szó anyag-, illetve színváltásról vagy akár nagyobb léptékű beavatkozásról. Ezek népi eszközök adaptálásával igen, görcsös másolásával nem férnek össze. Az újraértelmezés hiánya zavaros, saját korához hűtlen arculatot adhat az épületnek.

3.4. Rövid életmód-bemutató

Megélhetés egykor és most;

Népi építészetünk minden egyes mozzanata utal őseink egykori fő megélhetésére a gazdálkodásra. Melegebb évszakokban a ház csupán éjjeli menedékként szolgált, de az állattartás még télen is a szabadba szolgáltatta annak lakóit. Ebből és persze anyagi okokból adódóan csak a főbb helyiségek kerültek kialakításra, mint például a pitvarral egybekötött konyha, a tisztaszoba, lakószoba, esetleg kamra. A szobák száma a mai helyzettel ellentétben nem tükrözte a családtagok számát és az arra való lehetőség hiányában a tisztálkodás sem nyert külön teret. A városiasodás és a mindenre kiterjedő innováció komoly változásokat eredményezett. Megélhetés tekintetében háttérbe szorult a természet, sőt az otthoni munkavégzés is. Ma már nagyrészt otthonunktól távol dolgozunk, s haza már csak lakni, pihenni járunk. Igény nyílt a privát szférára, melyektől immáron elkülönülnek a közös használatú terek. Ebből következik, hogy a két-, illetve háromosztatú házak már nem elégítik ki a társadalom által felállított követelményrendszert.

Telek hasznosítása:

Építési telkünk hasznosítása révén is számos változás figyelhető meg. A telek utcafrontjától a vége felé távolodva egyre alacsonyabb rendeltetésű építmények vagy épületrészek sorakoztak (42.), melyek után a növénytermesztés színtere, a kert zárta a sort. Ez utóbbi gyakran kerítéssel elválasztott, külön területként volt kezelve (43.).

Ez a prioritásbeli tagolás napjainkban is él, működik. Különbséget legfőképp az eltérő funkciójú építmények egymáshoz való viszonya mutat. Míg egykor bevett szokás volt melléképületeket a ház mögé sorolni, ma inkább egy tömegbe integráljuk a különböző „gazdasági” egységeket, melyek nem feltétlen azonos rendeltetést szolgálnak a népiével. Ez a megoldás mindamelllett, hogy kényelmesebben elérhető tereket, könnyebb fenntarthatóságot eredményez, nagyobb zöldterületnek hagy helyet.

Az tároló funkciókkal szemben a garázsokat a könnyebb megközelíthetőségért egyfajta puffer-zónaként az épület utcai felébe helyezük, melynek következtében a hátsó, privát kerthez jobban kapcsolhatók az azonos szinten lévő helyiségek, valamint lehetőség nyílik gépjárműforgalom mentes udvar kialakítására (44.).

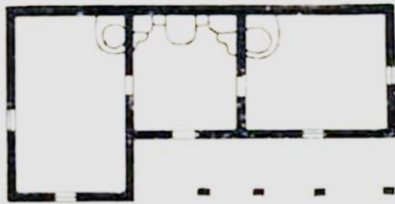
Az újonnan felosztott építési telkek mérete és beépíthetősége övezeti besorolásuktól függően változó. Utóbbi egyenesen arányos az értékesítési árral. A magas beépíthetőséggel rendelkező belvárosi telkeken egyre ritkább a családi házak építése, de a kivételes esetekben a megmaradt csekély méretű udvar hasznosítása nem okoz gondot, viszont negatívumként felróható a szabadban kialakítható privátság hiánya. Teljesen más a helyzet a megfizethetőbb vidéki területeken. Míg régebben a ház elé helyezett, utcára néző padoknak és a közösségnek tulajdonítottak nagy szerepet, ma inkább a befelé építkezés, a visszahúzódás jellemző. Ennek a szemléletnek kedveznek a gyakran gazdasági méretű telkek, melyek nyugodt, teljes diszkréciót biztosító pihenőövezeteknek adnak helyet (44-45.).

3.5. Helyiségek prioritása, alaprajzi változások

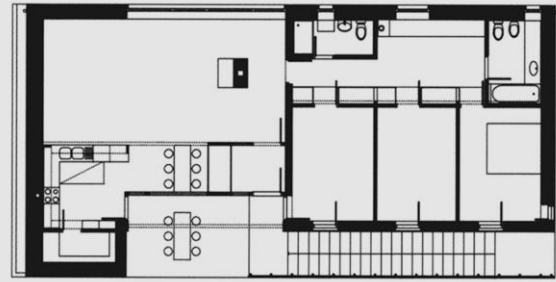
Az égtájaknak tulajdonított jelentőség nem változott, sőt. Mivel igen kedvező hatásfokkal tudjuk hasznosítani, szabályozni a szoláris energiát, valamint jelentős növekedés következett be helyiségeink tekintetében, egyre markánsabb méretű, olykor falszakasznyi nyílások alkalmazása figyelhető meg.

Míg régen a család egy közösséget jelentett, ma sokkal inkább az azt alkotó egyénekről szól. Ez a változás magával hozta, hogy az alaprajzok egyre tagoltabbá váltak.

Az régi alaprajzok (46.) minimális osztása már csak a közös használatú tereknél köszön vissza, mely három alapvető helyiségre bontható. Konyhára, étkezőre és a legtágasabbra, a nappalira. Ezek a térélmény növelése érdekében az esetek nagy részében egy légtérben kerülnek kialakításra. Az így kialakuló téregyüttes összehozza a családot, kisebb közösségi események, ünnepek színtere lehet (47.).

46. népi lakóház alaprajza, XIX. század

47. Czibula-ház alaprajza, Paks, 2007.

A szemléltetett alaprajzok tervezése közti több, mint 100 éves differencia ellenére vonhatunk le hasonlóságokat. Ilyen például a hosszázás rendszer vertikális tagolása, egyes funkciók tájolása, egymáshoz való viszonya. Mindkét esetben a bejárathoz vezető út elhalad a lakó funkció előtt és a tömeg vertikális szimmetriatengelye szabja meg a bejáratot. A központban található a kemence, kályha ketté osztja az alaprajzot. Utca felé eső részén a lakó, másik oldalon a közösségi funkciók helyezkednek el. Tehát a felsorolt funkciók ma is hasonló viszonyban vannak egymással, viszont azok átértelmezése léptékbeli változásokhoz vezetett.

Közös és egyéni felhasználású terek különválása:

Nincs olyan helyisége a mai háznak, mely alapterületét tekintve kisebb a népi építészetben használnál. Ha esetleg mégis, azok soroltan fordulnak elő. Itt elsősorban a hálósobákra gondolhatunk, de azon felül, hogy egyes helyiségekből több darabot igénylünk, megjelentek újak is. Hisz az egykori tisztaszoba funkcióit egy mai alaprajz két, esetleg három külön helyiségben oldja meg. Különvált a nappali, étkező és valamint ide sorolhatjuk a vendégszobákat is. Maga a hálósoba, melyet egykor „lakóház”-nak is neveztek ma is jelentősen elkülönül a közös terektől, gyakran kerül attól eltérő épületszintre. A legnagyobb változás viszont a vezetékes vízhálózat kiépülése utánra tehető, mely lehetővé tette a teljes értékű fürdőszobák kialakítását. A többes szám jelen kontextusban is helyt áll, mivel lakhatási szokásaink, életvitelünk lehetőség szerint a legalább

generációnkénti, esetleg hálónkénti privát mosdókat, fürdőket kívánnak meg. A szemléltetett alaprajzon ez is kiválóan megfigyelhető. A szülők élvezik a legnagyobb diszkréciót, hálójuk és fürdőszobájuk a ház végében kapott helyet, előtte nem közlekednek és távol esik a nappali esetleges zajától. A gyerekek centrumban elhelyezett fürdőszobája viszont funkcionálhat vendégmosdóként is.

A tény, hogy hazánkban a XIX. század második felétől kiépülő csatornahálózat következtében kezdtek megjelenni a mosdók, fürdőszobák (48.) nem hagy számottevő időintervallumot a kutatásra, folyamatos fejlődésről ad tanúsítványt. Ez az alapvetően tisztálkodásnak helyet adó helyiség a nappali, konyha és étkező mellett anyagi vonzata és belsőépítészetben elfoglalt prioritása miatt egyre inkább a presztízs kifejezőeszközzé válik. Hódít a térélmény, az egyre nagyobb megnyitások révén a természetes fény és a kilátás. A fürdőkádak kitüntetett szerepe, megjelenése évezredek után újra visszatér, a mindennapi tisztálkodás pedig zuhany alatt történik. Mindegyikük esetében lehet szó épített változatról (48.) vagy termékről. Utóbbi alkalmazása főleg zuhanykabinok, sarokkádak esetében a helyigény miatt elterjedtebbek, ezek azonban komplikáltságukkal és gyakorta túlzó formavilágukkal kevésbé illenek egy a népi egyszerűség eszméjét valló otthonba.

Rekreációs, szabadidős funkciók megjelenése:

Rohanó világunkban egyre nagyobb igény van az otthoni kedvtelésre, melyet a különféle rekreációs, hobbi funkciók segítenek. Bizonyos szempontból a kikapcsolódásra szintén lehetőséget nyújtó fürdőszobákat és nappalikat is ide sorolhatnánk, de sokkal indokoltabb e téma kapcsán a különféle otthoni sportoknak, szórakozásnak, relaxációnak és munkavégzésnek helyet adó terekről szót ejtenünk. Ezek legtöbbször erősen elkülönülnek a rendszeresen használt terektől, így vagy az épületen kívül, vagy a pincszinten, esetleg tetőtérben kapnak helyet.

Különálló tömbre Vincze László majorsága ad példát (49.), melyben egy melléképületként megjelenő tömeg nyújt teret az otthoni testmozgásnak. Az ide tartozó tornaterem és vizesblokk nem kíván különösebb átalakítást, ahhoz hogy a lakók más célra használják. Ezzel a gesztussal ismét visszakanyarodhatunk ahhoz a népi szokáshoz, mely egymás után sorolja az egyre kisebb tömegeket, melyek közt a gazdasági kerttől elkülönített tiszta udvar kap helyet. A jelen esetben szintén a kikapcsolódást segítő terasz, melynek privátsága az azt közrefogó épületrészeknek köszönhető.

Sok esetben viszont nem kivitelezhető ez az elkülönítés, főként a beépíthetőség és az anyagi korlátok miatt. Ezen korlátok lejjebb szorítása érdekében gyakoribb a szabadidős tevékenységek szintereit a lakóházba integrálni, mely a tetőtér, illetve a pincszint hasznosítását vonja maga

után. Ezek mindegyike egykor szintén gazdasági, főleg tárolási célokra használt része volt a házaknak, melyek közül a padlás minden esetben, a pince ritkábban kialakított és hasznosított épületrész volt. Ma is él ez a felállás, mivel a tetőtér beépítése jóval gazdaságosabb egy ugyanakkora alapterületű pince kialakításánál, viszont azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy épületeink magasságának korlátozása révén sok esetben a magasabb prioritású funkciók helyigénye miatt csak a terepszint alatt van lehetőségünk teljes belmagasságú tereket létrehozni, valamint ez az épületszint sokkal inkább elkülöníthető a privát, lakó szférától.

Ezen szempontok miatt ez az átértelmezett megoldás érvényesült a budakeszi tornácos ház esetében is.

A ház alatt „elrejtett” helyiségcsoport mellett, hogy helyzetéhez mérten rendkívül nyitott a környezete felé (50-51.), felhasználását tekintve multifunkcionálisnak tekinthető. Ez utóbbit a saját fürdőszobának és a könnyedén alakítható többfunkciós terének köszönheti (52.), melyek mind a lent élt társasági életet, mind az esetleges vendég-lakosztály funkciót maradéktalanul kielégítik. Az említetteken kívül helyet kap még az otthoni wellness lassan alapeleme, a szauna, illetve a mai épületek üzemeltetéséhez elengedhetetlen gépészeti helyiség. Népi építészetünk eszköztárait nem, de ésszerű megoldásait igenis megtaláljuk a ház e részének tervein. Ilyen például a közlekedők, jelen esetben az ügyesen „elrejtett” lépcsőkarok egymás alá sorolása (52*.), melyek a szintek

áthidalásán kívül a főbb rendeltetések vertikális határvonalát is jelentik, bármelyik szint alaprajzát nézzük.

Nem más, csak kevesebb igényt elégít ki a „Hosszú ház” pincéje, mivel itt jóval csekélyebb alapterületen raktár és szauna funkció érvényesül (54.). Az udvar felőli megközelíthetőség és a zártság ez esetben a ritkán való használatból adódóan helyén való. A ház mögötti pincelejáró emlékeztet a népi építészetben alkalmazott tárolók lejárataihoz, melyek a szóban forgóhoz hasonló, kisméretű, sötét pincékbe vezettek (53.).

Tény, hogy a szauna és a különféle, otthoni, esetleg gépesített edzésforma épületen belüli helye ideális lehet a terepszint alatt, viszont rekreációs szerepet nem csak ezeknek tulajdonítunk. Ide tartoznak a különféle művészetek gyakorlásaira szolgáló helyiségek és az otthoni munkavégzés szinterei, az irodák is. Lévé, hogy ezek a tevékenységek huzamos tartózkodásra alkalmas tereket kívánnak, biztosítani kell a szükséges természetes fényt számukra, ami az esetek többségében kizárja a pincébe helyezésüket.

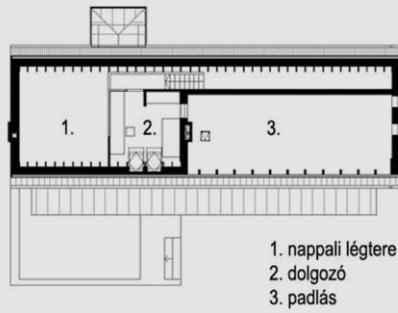
Attól függően, milyen jellegű és milyen intenzitású a munka, amit otthon kívánunk végezni, beszélhetünk nappaliban, esetleg hálóban kialakított dolgozósarokról, illetve a többi helyiségtől nagymértékben elkülönülő dolgozó egységről is, mely akár saját mellékhelyiségekkel is rendelkezik.

Előbbire a dolgozatomban már szereplő perbáli házban találunk megoldást, melyben a dolgozó és a bejárat, valamint a földszinti fürdő viszonya lehetővé teszi e funkció látszólagos elkülönülését (56.). Ez a fajta elhatárolódás csak térszervezés tekintetében érvényesül, mivel a nappali és étkező ugyanezen a légtéren osztozik (55.). Az viszont, hogy mind a lakó-, mind a dolgozórész rendelkezik egy-egy a be-, illetve a szabadba kijutást biztosító nyílászáróval, külön-külön is működni hagyja ezt a két funkciót, melynek főleg akkor van nagy jelentősége, ha családon kívüli személyekkel való egyeztetésre is használják a ház e részét.

Más a helyzet, ha teljes értékű, fokozott koncentrációt és privátságot igénylő munka végzésére kell helyet biztosítani egy családi házban. Ilyenkor nem engedhetünk meg olyan zavaró tényezőket, mint a családtagok átmenő forgalma, a játszadozó gyerekek, vagy épp a nappaliban lévő televízió zaja.

Mintapéldája ennek az Acéltornácos ház dolgozószobája (57.), melynek galériás kialakítása (58.) hangulatos munkakörnyezetet teremt használójának. Mindehhez a körültekintő tervezés elengedhetetlen volt, miszerint a galériaszoba egésze hangszigetelt, így a családfő minden zavaró tényezőt ki tud zárni munkája folyamán, de ha úgy tartja kedve, figyelemmel kísérheti a nappaliban nyüzsgő családját.

57. galériaszint alaprajza

58. hangszigetelt dolgozószoba

Persze nem feltétlenül kell ezekre a szélsőségekre hagyatkozni egy otthoni iroda helyének megválasztásakor. A ház bejáratához közel eső elhelyezés ideális lehet (59.), mivel a rendeltetések el tudnak különülni, egy ügyfél fogadása nem teremt kellemetlen helyzetet, ráadásul a dolgozószoba nyugalmat biztosító pufferzónát képez az azt követő helyiségek számára.

59. sematikus alaprajzi elrendezés pufferzónában kialakított irodával

3.6. Bútorzat, belsőépítészet

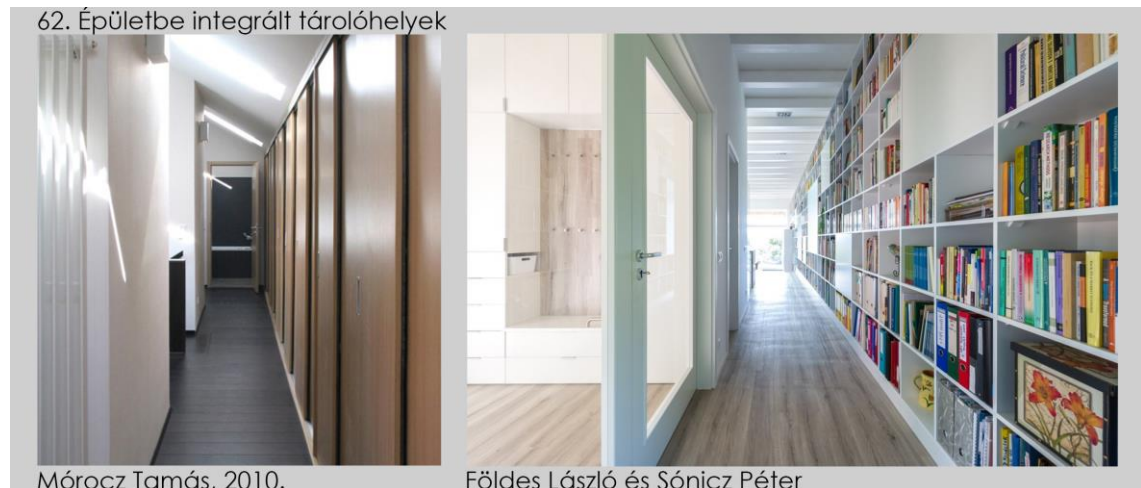
Csakúgy, mint a lakóházak, a népi bútorzatok is egyfajta illeszkedés szerint kerültek megvalósításra. A faanyagok és azok megmunkálásának technikája és persze az igények alkotta hármass rendszerből felálló általános méretek kerültek alkalmazásra. Az ebből adódó, sokszor generációról generációra szálló különálló szekrények, asztalok, komódok vagy székek egyediségét a felületek faragással való díszítése, illetve azok kezelési módja kölcsönözte (60.).

Kortárs építészetünk egészen máshogy kezeli ezeket a berendezéseket. Funkcionalitásuk mellett kiemelt hangsúlyt fektet azok megjelenésére, egy adott épület vagy adott helyiség egyéniségének gyakran legfőbb kifejezőeszközeként használja a bútorzatot. Ebből adódik, hogy bár még mindig használunk egy bizonyos rászert a méretezésnél, bizonyos területeken egyre inkább távolodunk a szabványbútorok használatától (60.).

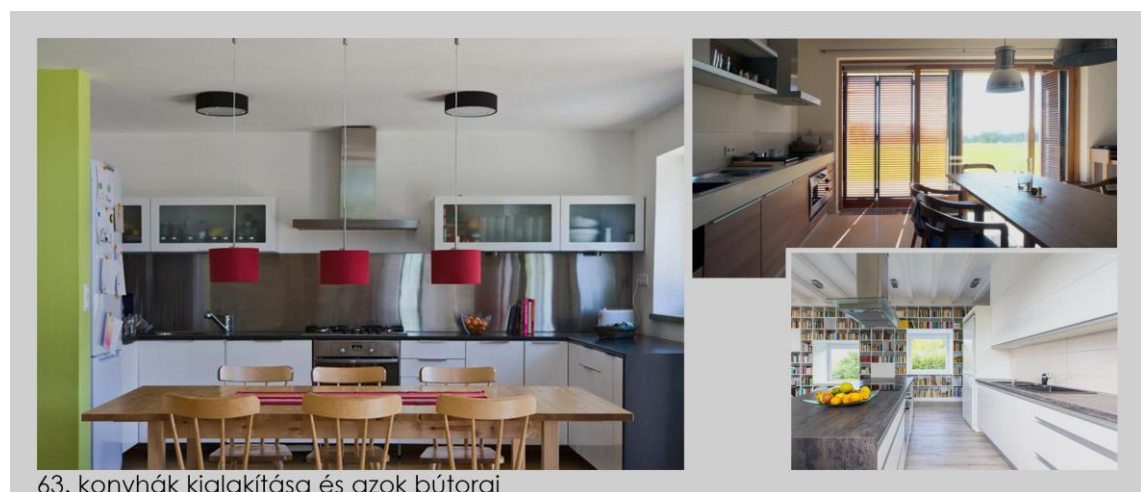
Tárolási igényeink:

Tárolásra való igényünk a hagyomány gazdaságközpontúságával szemben a lakóépületen belülré orientálódott, mely egyaránt tesz szükségsszerűvé magán-, illetve közös tároló szekrényeket. Megjelennek az egyedi építésű beépített szekrények, melyekre már a ház tervezése során gondot kell fordítani. Ezek az integrált darabok nagy szerepet játszanak a közlekedők, lépcsőkarok alatti kihasználatlan terek hasznosításában (62.).

Az egymás mellé sorolt helyiségek előtti közlekedők (általában északi falai) remek lehetőséget nyújtanak az imént említett tárolók sorolására.

Az egykori kamrákat részben felváltották a bravúrosan nagy tárolókapacitású beépített konyhabútorok, kamraszekrények, melyek a jelentős gépesítés miatt egyedi tervezés esetén is szabványméreteket követnek (63.).

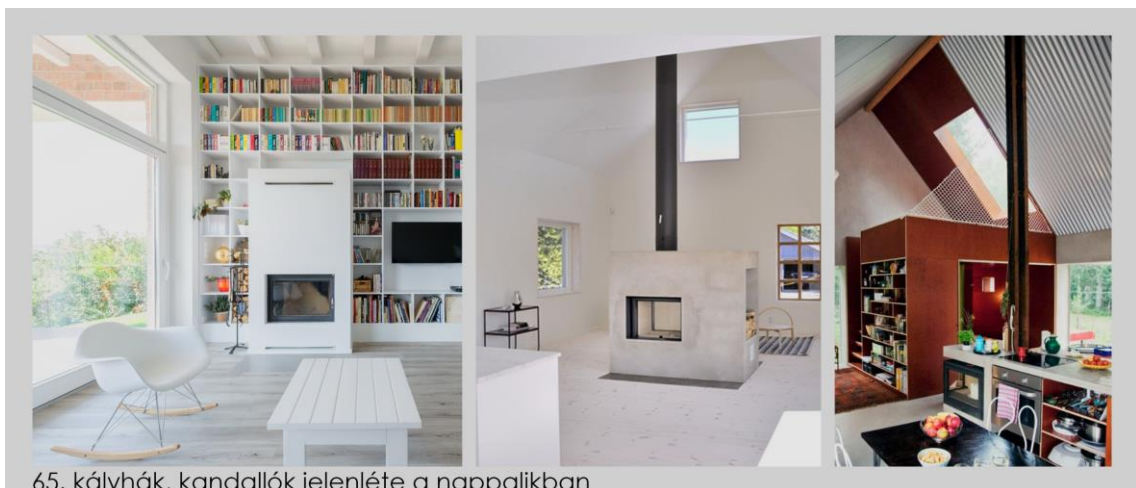
Az így kialakult, konyhafelszerelést és az egész család holmiját „elnyelő”, tároló-helyiségeket leváltó komponensek lehetőséget nyújtanak arra, hogy az egyéb terek bútorzata jelképesre szoruljon, nagyrészt dekorációs szerepet töltsön be. Ez a népi megoldások helyett a rendszerváltás után elterjedt katalógus szekrénysorokkal állítható szembe, melyek az épület szervesen részeként tették kaotikussá a helyiségek zömét. A nappalikban és étkezőkben nincs többé helyük magas szekrényeknek, alacsonyabb bútordarabok is csak elvétve fordulnak elő, minek tértágító hatása van (64).

Tisztaszoba ma (nappali és étkező):

Az, hogy csak a fő bútordarabok jelennek meg a hálósobákban vagy akár a nappalikban valamelyest visszacsatolható a népi szemlélethez. A dísz tárgyként elhelyezett asztalok, komódok ülő, vagy fekvő alkalmatosságok mind-mind párhuzamba vonhatók hagyományainkkal, csakúgy, mint a teret tágító fehér szín, mely reneszánszát éli beltéri falak tekintetében. A tisztaságot jelképező fehérre vakolt, nagyrészt üresen hagyott falfelületek, valamint a mestergerendás fafödémek fehérre festett vagy épp lakkozott elemei azon túl, hogy gazdaságosak, a népies egyszerűségekre emlékeztetnek. Ugyanakkor feledésbe merült az otthoni szentélyek felállítása, a kegytárgyaknak tulajdonított szerep, mely szerves

része volt nagyszüleink lakásának. Ezek helyét a nappalikat ékesítő könyvespolcok vették át, melyek helyet adnak vallásos és világi köteteknek egyaránt. Jelentős szerepet kaptak a ma már nélkülözhetetlennek tűnő műszaki cikkek, mint a televízió és a hozzá tartozó perifériák. A kisebb családi vagy baráti összejövetelek helyéül szolgáló nappalik berendezése önmagában kevésbé, a hozzá kapcsolódó étkezőével sokkal inkább visszavezethető az egykori tisztaszoba elrendezésére. Merthogy az étkezőasztal és az azt körülvevő székek funkciója mit sem változott, az egykor csupán vendégeknek helyet adó ágy helyett kanapéról, fotelekről beszélünk és a család tagjait egymáshoz közelebb hozó ház melege is ebből a közös légtérből sugárzik. Igen, a kemence, kandalló és a kályha az egyik legkülönbözőbb formában megmutatkozó örökségünk. Attól függetlenül, hogy szabadon álló vagy falazattal egybeépített darabról beszélünk, minden esetben meghatározó szerepet tölt be a ház magjának kijelölésében és egyediségével szimbólumként is funkcionálhat. Hisz jelen esetben is adaptálásról beszélünk. Átformálódott lakókörnyezetünkbe sem építéstechnológiai, sem esztétikai másolatok nem illenének, ráadásul az építészeknek, lakberendezőknek és formatervezőknek izgalmas feladatot nyújt e részletek megtervezése (65.).

65. kályhák, kandallók jelenléte a nappalikban

4. Építés egykor és ma

Népi építészetünk mögött korántsem állt olyan technikai háttér, mint amelyet magunk mögött tudhatunk. A józan ész, a precíz és a maradandót alkotni akarás viszont rendkívül tartósan biztosított jó életminőséget a népi lakóházakban. Határainkon innen és túl egyaránt bevett szokás volt kétkezi munkával, a rokonság, illetve a baráti kör bevonásával egész életre építeni, melynek súlya nem engedett meg csak minőségi és körültekintő megmunkálást még a legegyszerűbb szerkezetek tekintetében is. Ez persze nem az építőmesterek hiányát jelentette. Egykori jelenlétük, vezényletük nem vonható kétségbe. Napjaink szakágak sokaságára bomló kivitelezéseivel viszont ez a fogalom lassan feledésbe merül.

Rohanó világunk profit- és teljesítményorientáltsága szembefordul a hagyomány elveivel. Immáron építtető, építész és kivitelező viszonyáról beszélünk, mely felállás során a gondosan megtervezett részleteket életre keltő lelkiismeretes építés megannyiszor elmarad. Ezt tovább fokozhatja az is, hogy gyakran nem az építtető lakja majd a házat, hanem a későbbi vevő. Ez a felállás egyre gyakoribb, melynek hátterében a megélhetésért folytatott folyamatos költözés áll. Gyakorta nehezíti a tervezés folyamatát az is, hogy a megrendelő nem társként, hanem alkalmazottként tekint az építészre, ami az anyagi oldalát tekintve talán helytállna, viszont a szolgáltatás, amiért fizet korántsem az üzleten, sokkal inkább a közös cél elérésén kell hogy alapuljon. Sajnos még mindig a szakmabeliek „rémmegrendelője” alkotja a többséget, melynek „azt rajzolod, amit mondok” elképzelése azon felül, hogy elkedvteleníti a tehetséges szakembereket, a „szakbarbárok” ténykedését segíti, mely hosszú időre rányomja bélyegét egy-egy városrészre, utcaképre. Ha a megbízó nem rendelkezik kifinomult ízléssel és még a kitűnni vágyás is hajtja, ezekből a megbízásokból születnek a fénykorukat élő mediterrán típusú házak, vagy az elmúlt évtizedek közkedvelt, tornyocskákkal tarkított mini palotái.

66. Hagyományok félreértelmezése vagy épp a kitűnni vágyás esetleges következményei

"Nem akkor alkottál tökéleteset, ha már nem tudsz mit hozzátenni, hanem ha már nem tudsz mit elvenni belőle."
(Antoine de Saint-Exupéry)

Az ideális tervezési légkör nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a tervlapok elégedettséget fejezzenek ki, viszont ahhoz hogy ez az állapot ne változzon, a megfelelő minőségű kivitelezés létfontosságú. Így volt ez mindig, és az innováció mit sem változtatott ezen, sőt. A minőségi munka az idők kezdete óta az adott technológia megfelelő alkalmazásán alapul. Eléréséhez elengedhetetlen a tudni és építeni akarás, melyhez hozzá tartozik a folyamatos önképzés, bármely szakágról legyen szó.

5. Végző konklúzió levonása

Népi építészetünkből egy dolgot tartok **kötelező**en használandónak, ez pedig a **józan gondolkodásmód**. Ez segíthet minket a múlt eszköztárainak megértéséhez, valamint helyes felhasználásához. Dolgozatom során kirajzolódott, hogy nem másolhatunk népi megoldásokat anélkül, hogy azokat összeegyeztetnénk az időközben jelentősen átalakult lakhatási igényeinkkel, mely során merőben más, gyakran egyedi részletek tesznek különlegessé egy-egy épületet. Az ilyesfajta, talán sejtelmes gesztusok segítenek továbbörökíteni vernakuláris értékeinket, ám a túlzottan direkt átvételek, helytelenül használt anyagok gyakorta tűnhetnek a népi építészet gúnyolásának.

Az így kialakult helyzetek másik oka lehet, hogy maga a népi építészet a legtöbb ember számára egyfajta elavultságot szimbolizál. A köztudatból egyre inkább eltűnni látszó értékeink valamilyen módon történő népszerűsítése indokolt lenne, véleményem szerint lehetne javítani ezen az állapoton.

Bízom benne, hogy munkámmal sikerül irányt mutatnom azoknak, akik érdekeltek az otthonteremtésben és eddig máshogy gondoltak egy hagyományőrző kortárs lakóházra.

Felhasznált irodalom:

Istvánfi Gyula – Népi építészet

Nemzeti tankönyvkiadó Zrt. 2006.

Frey, Pierre – Learning from vernacular

Actes Sud publisher, 2013.

Barabás Jenő, Gilyén Nándor – Magyar népi építészet

Mezőgazda kiadó Kft., 2004.

Lévai-Kanyó Judit – Kortárs Magyar építészet – Családi házak

TERC kiadó, 2009

Ábrák jegyzéke:

1. Népi arányok szemléltetési ábrája
saját készítésű rajz
2. Népi lakóház, Komádi, XVIII. sz.;
<http://mek.oszk.hu/02700/02789/html/49.html> 2014.11.06.
3. Czibula-ház, Paks 2007, Balázs Mihály, Somogyi-Soma Katalin
<http://balazsmihaly.hu/> 2014.10.05.
4. Hosszú ház, Pilisborosjenő, 2014. Földes László, Sónicz Péter
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/02/57/88/vhaz-57.jpg>
2014.10.02.
5. Népi jellegű parasztház (Pilisvörösvár)
<http://vorosvariujsg.pilisvorosvar.hu/wp-content/uploads/sites/4/2014/09/vorosvari-ujsg-2014-09-018-150x146.jpg>
2014.10.21.
6. Majorság (tervezési vázlatokkal) Káli-medence, 2010. Vincze László
<http://www.vinczeandlaszlo.com/works.php?m1=1&m2=4&id=64>
2014.10.03.
7. Lakóház, Budakeszi, 2010. Bártfai-Szabó házaspár
<http://static3.architectforum.hu/files2012/n00/01/60/95/body/7962jkmsf-08-homlokzat.jpg> 2014.09.08.

8. Igényekhez szabhatóság illusztrálása
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/60/95/450v3dmyw-06-bovithetoseg.jpg> 2014.09.08.
9. Tornácos ház, Budakeszi, 2010. Mórocz Tamás
<http://ad009cdnb.archdaily.net/wpcontent/uploads/2010/10/128749678120-528x396.jpg> 2014.08.02.
10. Tömegformálás koncepciója
<http://ad009cdnb.archdaily.net/wpcontent/uploads/2010/10/1287496955-concept-diagrams-02-1000x571.jpg> 2014.08.02.
11. Utcakép (Budakeszi, Gábor Áron utca)
saját készítésű rajz
12. Fotók az utcáról (2011. novemberi állapot)
<https://www.google.com/maps/views/streetview?gl=us> 2014.12.08.
13. Falusi lakóház eredeti állapota, Alsónémedi, 2012-ig
<http://epiteszforum.hu/galeria/ujraszabott-falusi-haz-alsonemediben/130891> 2014.10.06.
14. Újraszabott falusi ház, Alsónémedi, 2012. Kovács Zoltán
<http://epiteszforum.hu/galeria/ujraszabott-falusi-haz-alsonemediben/130871>
15. Felújítás előtti utcakép (Alsónémedi, Bercsényi utca)
saját készítésű rajz
16. Felújítás utáni utcakép (Alsónémedi, Bercsényi utca)
saját készítésű rajz
17. Családi ház, Perbál, 2010. ifj. Benczúr László
<http://static3.architectforum.hu/files2012/n00/01/70/51/body/800-m3rck2-p-03.jpg> 2014.10.06.
18. Családi ház, Perbál, 2010. ifj. Benczúr László
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/70/51/body/800-n5m6wp-p-06.jpg> 2014.10.06.
19. Tájegységek lakóházai közti eltérés (Őrség, Kiskunság (Kalocsa), Nyírség)
http://ingatlanmagazin.com/wp-content/uploads/2011/04/2525766_4428470_l.jpg

http://www.kalocsa.hu//rovatok/fomenu/turizmus/kiemelt_latnivaloink/epített_oroksegunk/tajhaz_rimaiedit.jpg

<http://www.programturizmus.hu/media/image/big/partner/latnivalo/emlekhely/emlekhaz/37/9625-10724-csakvari-fazekas-emlekhaz.jpg?1386407282> 2015.01.03.

20. Hosszú ház, Pilisborosjenő, 2014. Földes László, Sónicz Péter
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/02/57/88/vhaz-61.jpg>
2014.10.02.

21. Homlokzati részlet (saját szerkesztés)
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/02/57/88/vhaz-64.jpg> 2014.10.03.

22. Cizibula-ház észak-keleti nézete (saját szerkesztés)
<http://balazsmihaly.hu> 2014.10.03.

23. Cizibula-ház észak-keleti nézete
<http://balazsmihaly.hu> 2014.10.03.

24. Épületárnyékolási lehetőségek képekben
<http://archdaily.com> 2014.11.02.

25. Felújítás előtti és utáni állapot, Alsónémedi, 2012. Kovács Zoltá
<http://epiteszforum.hu/ujraszabott-falusi-haz-alsonemediben>
2014.10.08.

26. Felújítás előtti és utáni állapot, Alsónémedi, 2012. Kovács Zoltán
<http://epiteszforum.hu/ujraszabott-falusi-haz-alsonemediben>
2014.10.08.

27. Acéltornácos ház, Nagykovács, 2009. Földes László, Balogh Csaba
<http://static2.architectforum.hu/files2012/n00/01/41/99/body/800-w1sytn-01-.jpg> 2014.09.28.

28. Acéltornácos ház, Nagykovács, 2009. Földes László, Balogh Csaba
<http://epiteszforum.hu/aceltornacos-haz> 2014.09.28.

29. Tájház, Kiskunhalas, 1750.
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/hu/9/96/Zenelotajhaz1001.jpg>
2014.09.05.

30. Földszinti „körben tornác”
<http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2010/10/1287496858-31-1000x750.jpg> 2014.08.02.
31. Emeleti helyiségek terasza
<http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2010/10/1287496840-29-1000x750.jpg> 2014.08.02.
32. Acél háttérszerkezet
<http://balazsmihaly.hu> 2014.10.03.
- 32*. Árnyékok játéka éjjel
<http://balazsmihaly.hu> 2014.10.03.
33. Melléképület „körben tornáccal”
<http://www.vinczeandlászlo.com/works.php?m1=1&m2=4&id=64>
2014.10.03.
34. Lakóépület zárt tornáca
<http://www.vinczeandlászlo.com/works.php?m1=1&m2=4&id=64>
2014.10.03.
35. Huber-ház, Törökbálint, 2001. Balázs Mihály, Jóföldi Szabolcs
<http://balazsmihaly.hu> 2014.10.03.
36. Huber-ház, Törökbálint, 2001. Balázs Mihály, Jóföldi Szabolcs
<http://balazsmihaly.hu> 2014.10.03.
37. Nagyméretű bontott téglá homlokzatburkolat részletei
(saját módosítás) <http://balazsmihaly.hu> 2014.10.03.
38. Távlati képek
<http://epiteszforum.hu/devenyi-tamas-konnyedsege-a-soskuti-pusztazamori-haz> 2014.10.15.
39. Tornác és tetőszerkezet
http://regi.epiteszforum.hu/files/imagelist/599_79vghf_16._A_DEL-KELETI_TERASZ_ESTE.jpg 2014.10.15.
40. Nyílások elé csúszó spaletta
<http://www.vinczeandlászlo.com/works.php?m1=1&m2=4&id=64>
2014. 10.13

41. Homlokzati zsalugáter
<http://www.vinczeandlaszlo.com/works.php?m1=1&m2=4&id=64>
2014. 10.13
42. Alföldre jellemzőn népi épületsorolás (saját szerkesztés)
<http://mek.oszk.hu/> 2014.10.22.
43. A hajdúdorogi tájház portája, kertje és annak vesszőfonattal való elkerítése saját fotó; 2014.10.13.
44. Telekhasznosítás (saját módosítás)
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/71/68/800-mvp9q7-07-helyszinrajz.jpg> 2014.08.02.
45. Kert végében kialakított pihenőövezet
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/71/68/800-3bvhcm-41.jpg> 2014.08.02.
46. Népi lakóház alaprajza, XIX. század (tükrözött alaprajz)
<http://mek.oszk.hu/> 2014.10.22.
47. Czipula-ház alaprajza, Paks, 2007.
<http://balazsmihaly.hu> 2014.10.13.
48. Kortárs családi házak fürdőszobái
<http://epiteszforum.hu/> 2014.11.05.
49. Rekreációs épület szemléltetése épületfotón és alaprajzon
<http://www.vinczeandlaszlo.com/works.php?m1=1&m2=4&id=64>
2014.10.03.
50. Pincszint bevilágítása angolakna lévén
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/71/68/450-x7wmb8-27.jpg> 2014.08.02.
51. Pincszint bevilágítása angolakna lévén
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/71/68/450-qnfg4s-28.jpg> 2014.08.02.
52. Pince alaprajza
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/71/68/800-sybj6x-08-pince.jpg> 2014.08.02.

52*.Keresztmetszet

<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/71/68/800-m1jc9p-11-metszetek.jpg> 2014.08.02.

53. Külső lejáratú pince lépcsője

<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/02/57/88/vhaz-03.jpg>
2014.10.03.

54. Pinceszinti alaprajz, helyiséglista

<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/02/57/88/03-pinceszinti-alaprajz.jpg> 2014.10.03.

55. Nappali és dolgozó fotója

<http://epiteszforum.hu/galeria/csendes-premodern-kialtvany/82423>
2014.10.29.

56. Földszinti alaprajz

<http://epiteszforum.hu/galeria/csendes-premodern-kialtvany/82423> 2014.10.29.

57. Galériaszint alaprajza

<http://epiteszforum.hu/hosszu-haz> 2014.10.02.

58. Hangszigetelt dolgozószoba

<http://epiteszforum.hu/hosszu-haz> 2014.10.02.

59. Sematikus alaprajzi elrendezés pufferzónában kialakított irodával saját készítésű rajz

60. Tisztaszoba berendezése, Hajdúdorog

saját készítésű fotó, 2014.10.13.

61. Nappali-étkező-konyha, (Abou-Abdo Tamás)

<http://epiteszforum.hu/galeria/passziv-tarsashaz-szegeden/134969>
2014.11.02.

62. Épületbe integrált tárolóhelyek

<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/01/71/68/450-2hsp4z-32.jpg>
<http://static1.architectforum.hu/files2012/n00/02/57/88/cover-hosszuhaz.jpg> 2014.11.08.

63. Konyhák kialakítása és azok bútorai

<http://archdaily.com> 2014.11.08.

64. Tárolószekrényektől megtisztított, tágas nappalik és étkezők

<http://epiteszforum.hu> 2014.11.10.

65. Kályhák, kandallók jelenléte a nappalikban

<http://archdaily.com> 2014.11.11.

66. Hagyományok félreértelmezése vagy épp a kitűnni vágyás
esetleges következményei

saját fotó, <http://ezermester.hu> , <http://demma-dekor.hu> ,

<http://oszlopok.ewk.hu>